

Ks. ADAM SZPOTAŃSKI*

REALIZACJA DEKRETU O AMNESTII
Z 19 LIPCA 1977 ROKU
NA PRZYKŁADZIE MIASTA I GMINY BOGATYNIA

1. KONTEKST HISTORYCZNY

Władze polskie w czasach PRL parokrotnie w konkretnych sytuacjach politycznych korzystały z narzędzia amnestii. Amnestia lipcowa wynikała z ponownego nasilenia nastrojów antykomunistycznych, skutkiem czego władze zdecydowały się objąć nią osoby, które brały udział w wydarzeniach marcowych 1976 r.

24 czerwca 1976 r. premier Piotr Jaroszewicz zapowiedział drastyczny wzrost cen żywności: mięsa i wędlin o 65%, masła i serów o 50%, cukru o 200%, ryżu o 150%. Stosowny dekret w tej sprawie miał wejść w życie cztery dni później. Władze, planując podwyżki, liczyły się ze znacznym sprzeciwem społeczeństwa. Dygnitarze nauczeni doświadczeniami z 1970 r. zdecydowali się na mobilizację jednostek ZOMO i MO jeszcze przed wystąpieniem premiera w sejmie. Zakładano, że w większych ośrodkach gospodarczych, jak chociażby Gdańsk, Warszawa, Szczecin, Kraków czy Śląsk, mogą wybuchnąć strajki. Akcja mobilizacyjna, a następnie pacyfikacyjna otrzymała kryptonim „Operacja Lato 76”¹.

* Adam Szpotański – kapłan diecezji legnickiej, doktor nauk teologicznych (historia Kościoła), specjalizuje się w historii XX w. i historii regionu Górnych Łużyc; mail: petronius_caius@op.pl.

¹ <www.czerwiec76.ipn.gov.pl/c76/kalendarium-1/przyczyny-przebieg-sku/2434,Kalendarium.html> [dostęp: 11.06.2020].

25 czerwca 1976 r. w godzinach porannych rozpoczęły się protesty w Radomiu. Pierwszym przedsięwzięciem, które zainicjowało strajk, był Zakład Metalowy „Łucznik”. W godzinach południowych pod gmachem KW PZPR w Radomiu zebrało się 4 tys. protestujących. Rozjuszeni robotnicy przy wsparciu studentów zdemolowali budynek. Interwenujące oddziały milicyjne celowo nie były wyposażone w broń palną, użyto natomiast gazu łzawiącego i armatek wodnych. W wyniku zamieszek zdemolowano znaczną liczbę okolicznych sklepików, warsztatów itp. Walki robotników i studentów z oddziałami ZOMO trwały do godziny 21.00, o godzinie 20.00 rząd wycofał się z planowanych podwyżek. Ze względu na skierowanie sił milicyjnych do większych miast, oddziały w Radomiu okazały się zbyt małe, aby spacyfikować demonstrantów. Z tego powodu w godzinach popołudniowych wysłano milicyjne posiłki do Radomia. Chociaż funkcjonariusze posiadali broń palną oraz instrukcje najwyższych przełożonych o warunkach jej użycia, to jednak milicja ograniczyła się do skorzystania z armatek wodnych i gazu. Aresztowanych poddawano tzw. ścieżce zdrowia, zdarzały się przypadki aresztowań na ulicy, ale również w domach i na posesjach prywatnych. Zatrzymywano nie tylko robotników, ale także przedstawicieli inteligencji².

Podobnie akcje protestacyjne podjęto w wielu innych ośrodkach miejskich i przemysłowych kraju. Do najgłośniejszych należały w Ursusie i Płocku. Przy tej okazji władza dokonywała wielu aresztowań o charakterze politycznym na obszarze całego kraju. Zwalniano protestujących oraz ich rodziny. Wyroki wydawano w trybie ekspresowym, często bez jasnego materiału dowodowego³.

Z wydarzeniami radomskimi wiąże się założenie Komitetu Obrony Robotników (KOR), w skład którego weszło wielu prawników i specjalistów. Organizacja ta była inwigilowana przez Służbę Bezpieczeństwa, ostatecznie doszło do aresztowania liderów KOR. Amnestia z lipca 1977 r. była skierowana głównie do uczestników zajęć w Radomiu i do członków KOR⁴.

2. GŁÓWNE ZAŁOŻENIA DEKRETU

Prawodawca w dekrete o amnestii z 19 lipca 1977 r. (Dz. U. 1977 nr 24 poz. 102) powołał się w preambule na „zasady humanizmu socjalistycznego”. Amnestia została udzielona ze względu na zauważalne pozytywne tendencje społeczne, tj. budowanie jedności moralno-politycznej narodu, wzrost samodyscypliny obywateli, sprzyjające warunki społeczne. Ów dekret miał być wyrazem wielkoduszności władzy i wpłynąć na jej pozytywne postrzeganie w społeczeństwie.

² <www.polityka.pl/tygodnikpolityka/historia/1516774,1,czerwiec-1976---wydarzenia-w-radomiu.read> [dostęp: 11.06.2020].

³ <www.wlaczpolske.pl/index.php?etap=10&i=657> [dostęp: 11.06.2020].

⁴ *Opozycja demokratyczna w latach 1976-1981*. Red. W. Polak [i in.], Gdańsk 2012 s. 32-45.

Dekret objął amnestią tych, w stosunku do których przed 15 lipca 1977 r.:

- orzeczono karę pozbawienia wolności do 1 roku,
 - orzeczono karę pozbawienia wolności do 3 lat,
- oraz
- kobiety, które w dniu wejścia dekretu w życie sprawowały opiekę nad dzieckiem w wieku do lat 18,
 - osoby, które w chwili popełnienia przestępstwa nie ukończyły 18. roku życia,
 - osoby, które w dniu wejścia dekretu w życie ukończyły: kobiety – 50. rok życia, mężczyźni – 60. rok życia,
 - osoby, które były jedynymi żywicielami rodziny i sprawowały opiekę nad osobami powyżej 70. roku życia.

Amnestii podlegali również ukarani karą pozbawienia wolności lub inną karą zastępczą, przebywający w aresztach wojskowych oraz ukarani karą grzywny do 2 tys. zł (kara samoistna).

Dekret nie obowiązywał następujących grup skazanych:

- za zbrodnie hitlerowskie lub inne zbrodnie wojenne,
- za zabójstwo.
- za oszustwa majątkowe o znacznej wartości,
- za gwałt lub molestowanie seksualne,
- za celowe podłożenie ognia,
- za składanie ofert płatnej protekcji lub przyjęcie ich.

Dokument nr 1

*Informacja o wykonaniu postanowienia dekretu o amnestii.
Według stanu z 12 września 1977 roku (informacja końcowa)*

Liczba spraw, w których postępowanie umorzono	109
Liczba spraw zakończonych prawomocnym orzeczeniem, w których darowano kary zasadnicze	95
a) całkowicie nie wykonane	46
b) w części jeszcze nie wykonane	49
Darowanie orzeczonych przez Kolegium kar grzywnien na sumę złotych	104 86 800
Liczba osób zwolnionych z aresztu na skutek amnestii	1
Liczba złożonych	
a) wniosków o rozpoznanie sprawy	—
b) zażaleń na postanowienia w przedmiocie amnestii	—
Licz osób zobowiązanych	
a) do podjęcia stałej pracy zarobkowej	3
b) do wykonania innego obowiązku	—

Darowano grzywien nałożonych w drodze mandatu karnego na sumę złotych	8 3000
---	-----------

Źródło: *Analizy, oceny i sprawozdania – Kolegium ds. Wykroczeń 1976-1982*. Archiwum Państwowe we Wrocławiu. Oddział w Bolesławcu.

Dokument nr 2

Informacja o realizacji dekretu o amnestii bez darowanych kosztów postępowania z 29 listopada 1977 roku.

Liczba spraw, w których postępowanie umorzono	109
1. Liczba spraw, w których darowano kary zasadnicze	95
Na kwotę	86 700

Nadmienia się, że w sprawozdaniach sporządzonych przez tutej. Kolegium spraw, których wykonawstwo przekroczyło 50% nie były wykazywane jako całkowicie załatwione.

Źródło: *Analizy, oceny i sprawozdania – Kolegium ds. Wykroczeń 1976-1982*. Archiwum Państwowe we Wrocławiu. Oddział w Bolesławcu.

PODSUMOWANIE

Realizacja dekretu o amnestii z lipca 1977 r. na terenie miasta i gminy Bogatynia nastąpiła do listopada tegoż roku. W powszechnym mniemaniu teren tzw. Worka Turowskiego był uznawany za matecznik PZPR i ZSL. Po pierwsze ze względu na znaczną liczbę członków owych partii i stronnictw, po drugie na skutek bardzo ożywionej działalności bezpieki. Istnienie dwóch ważnych dla bezpieczeństwa energetycznego kraju zakładów oraz bliskość granicy z NRD i Czechosłowacją spowodowały, że nacisk ideologiczny na tych ziemiach był zdecydowanie mocniejszy niż w innych rejonach kraju. Mimo to na terenie miasta i gminy Bogatynia znalazło się wiele osób (jak na owe realia), które nie poddawały się propagandzie. Oczywiście, były ścigane za przestępstwa i wykroczenia o charakterze politycznym, chociaż niekiedy nie wymierzono kary pozbawienia wolności, a jedynie karę grzywny. Gdyby faktycznie nacisk ideologiczny wobec społeczeństwa bogatyńskiego był taki, jak życzyli sobie ideolodzy, to liczba osób skazanych i ukaranych z powodów politycznych byłaby zdecydowanie niższa. Fakt ten potwierdzają także dokumenty zarchiwizowane we wrocławskim Oddziale Instytutu Pamięci Narodowej.

